

TARTU ÜLIKOOL
HUMANITAARTEADUSTE JA KUNSTIDE VALDKOND
EESTI JA ÜLDKEELETEADUSE INSTITUUT
EESTI KEELE OSAKOND

Kaidi Kolsar

PARTIKKEL *OKEI* SUULISES ARGISUHTLUSES

Bakalaureusetöö

Juhendaja vanemteadur Kristiina Praakli

Tartu 2017

SISUKORD

SISSEJUHATUS	3
1. TEOREETILISED LÄHTEKOHAD.....	6
1.1. Suulise keele sõnavara uurimisest eesti keeleteaduses	6
1.2. Sotsiolingvistika ja vestlusanalüüs suulise kõne uurimises	8
1.3. Partikkel sõnaliikide süsteemis	9
2. KEELEND <i>OKEI</i> KEELEKASUTUSES	15
2.1. Keelendi <i>okei</i> etümoloogiline taust.....	15
2.2. Keelend <i>okei</i> eesti keele sõnavaras	16
3. PARTIKLI <i>OKEI</i> ESINEMISKUJUD, TÄHENDUSED JA FUNKTSIOONID	20
3.1. Ainestik ja <i>okei</i> esinemiskujud	20
3.2. Partikli <i>okei</i> tähendused ja funktsioonid	22
3.2.1. <i>Okei</i> suhtluspartiklina.....	22
3.2.2. <i>Okei</i> teksti- ja toimetamispartiklina	30
KOKKUVÕTE.....	35
KIRJANDUS	38
Particle <i>okay</i> in spontaneous spoken Estonian. Summary.	42

SISSEJUHATUS

Bakalaureusetöös käsitletakse partikli *okei* kasutust ja esinemist suulises argikeeles. Keelendi kasutajaid on Eestis palju ning sõna on levinud erinevate vanuserühmade keelekasutuses. Ehkki partiklid kuuluvad eelkõige suulise kõne sõnavara erijoonte hulka, kohtab keelendit *okei* aina enam nii audiovisuaalses, trüki- kui ka sotsiaalmeedias – sellest ilmneb partikli lai levimus ka suulisest argikeelest väljaspool. Olgu tegu president Kersti Kaljulaiu (2017) vastusega ajalehele Sakala antud intervjuus, kus ta ütleb, et seaduste ostmine pole okei, või Keiti Vilmsi, 2016. aasta keeleteokkursi rahvaauhinna pälvinud kalamburisti *okei*-d sisaldavate Twitteri säutsudega, enamikule eesti keele kõnelejatest ei mõju keelend ka kirjalikus kasutuses võõralt või vääralt.

Partikli *okei* esinemine suulises kõnes on asümmeetriline ja heterogeenne. Asümmeetrilisus väljendub eeskätt kasutuskujuvate mitmekesisuses, heterogeensus aga kasutuse varieerumises ja partikli funktsioonide tajumise erinevuses. Mõeldes ainuüksi partikli suuliste esinemiskujuvate peale, võib lisaks vormile *okei* tuua välja ka sellised variandid nagu *ok*, *okeika*, poeetilist laadi *okidoki* või hoopiski õ-häälikut sisaldav *õukidõuki*. Sagedasti kasutatava keelendi puhul on erinevate variantide esinemine loomulik nähtus. Keelekasutajad muudavad keelendi suupärasemaks, lihtsamaks või tuletavad uusi variante läbi keelemängu kui mängulise sõnamoodustuse. Kõige selle tulemus on keele mitmekesisustumine. Esinemiskujuvate eriilmelisuse kõrval seisneb mitmekesisus ka partikli erinevates tähendustes, kuivõrd keelend täidab suhtluses eri funktsioone ning võib seejuures kuuluda ka eri sõnaliikide alla.

Laiast levikust hoolimata on *okei* kasutus ja erinevad tähendused eesti suulises argisuhtluses uurimata. Bakalaureusetöö kaardistab *okei* esinemiskujuvaid ning analüüsib, millised on keelendi tähendused ja funktsioonid suulises argisuhtluses.

Töö kuulub eeskätt suulise kõne uurimise valdkonda, *okei* erinevaid tähendusi on analüüsitud suulise argisuhtluse transkriptsioonide põhjal. Keelendi tähenduse muutumise aluseks on selle sage tarvitus kasutajaskonna hulgas, mistõttu tõmmatakse töös seoseid ka makrosotsiolingvistikaga, lähtudes just keele muutumise kontekstist. Nagu teada, on keeleliste muudatustele kõige vastuvõtlikum leksikaalne tasand ehk sõnavara. Põhjuseid sõnavara muutumiseks on mitmeid: näiteks keelendi atraktiivsus, prestiiž või innovaatilisus, mida keelekasutaja tajub. Lisaks mõjutavad leksika muutumist ka keelevälised tegurid, sealhulgas poliitilised ja kultuurilised aspektid. Eri aegadel on eesti keele sõnavara, sealhulgas suulist keelekasutust, mõjutanud mitmed keeled, näiteks rootsi, saksa ja vene keel. Nüüdisajal on sõnavaraliste muutuste suurimaks mõjutajaks kahtlemata üleilmne *lingua franca* inglise keel, seda eelkõige globaliseerumise, infotehnoloogia ja sotsiaalmeedia kasutamise hüppelise tõusu ning laialdaste rändevõimaluste vahendusel.

Ka *okei* on eesti keelde laenatud just inglise keelest. Eri ainetike valguses võib tõdeda, et viimastel aastakümnetel on *okei* jõuliselt omakeelseid partikleid asendama hakanud. Ajaloolist ja ühiskondlikku konteksti arvestades võib oletada, et keelendi *okei* kasutus kasvas ja levis eri kasutajaskondadesse 1980. aastatel, mil venestamise mõju asendus Lääne kultuuriruumi mõjutustega popkultuuris, meedias ning hilisemas infotehnoloogia arengus. Oluline on silmas pidada, et iga keelemuutus tuleneb keelekasutajast, kuivõrd kõneleja on see, kes muutusi võimaldab. Muutus kinnistub, kui see levib eri kasutajaskondadesse. Nii on ka partikli *okei* tähenduse varieerumist võimaldanud keelendi levik eri kasutajaskondadesse ning hiljem ka eri suhtluskeskkondadesse. Keelemuutuse sisu pole seejuures mitte *okei* ühese tähenduse juurdumine, vaid partikli üldine eesti keelde tulek ning selle lai levik ja samas positsioonis omakeelsete partiklite asendamine.

Bakalaureusetöö eesmärk on anda ülevaade *okei* esinemisvormidest suulises kõnes ning analüüsida nende tähendusi ja funktsioone. Töö käigus otsitakse vastuseid järgmistele küsimustele:

- a) millised on keelendi *okei* esinemiskujud suulises kõnes?

b) milline on keelendi *okei* tähendus ja funktsioon suulises argisuhtluses?

Töös analüüsitakse suulise argisuhtluse transkriptsioone, mis pärinevad Tartu Ülikooli suulise ja arvutisuhtluse labori suulise eesti keele korpusest (SEKK) ning Tartu Ülikooli eesti keele spontaanse kõne foneetilisest korpusest (EKSKFK). Suulise eesti keele korpusesse on suhtlussituatsioonide salvestisi ja nende litereeringuid koos situatsiooni kirjelduse ja keelejuhtide taustaandmetega kogutud 1997. aastast. Spontaanse kõne foneetiline korpus sisaldab 79 tunni ja 16 minuti mahus spontaanse kõne salvestisi, millest osa on märgendatud kas hääliku-, silbi- või sõnatasandil. Suulise eesti keele korpusest pärinevad näitelauseid on autor saanud transkribeeritud kujul. Foneetilisest korpusest sai töö autor näited tekstisõnade kujul ning on transkribeerinud ise.

Peamise meetodina on kasutatud suulise kõne uurimise valdkonnas tuntud vestlusanalüüsi. Vestlusanalüüs keskendub lisaks analüüsitava keelendile ka kontekstile, mis seda ümbritseb. Sarnaselt teiste partiklitega sõltub *okei* puhul see, mida keelendiga väljendada soovitakse ning mis eesmärki see suhtluses täidab, tihtipeale alles konteksti arvestades. Seetõttu rakendatakse näidete analüüsimisel kirjeldava tulemusega mikrotasandi vestlusanalüüsi, uurides ka seda, mida väljendavad keelendit *okei* ümbritsevad lausungid ja kõnevoorud.

Bakalaureusetöö koosneb kolmest peatükist. Esimeses peatükis tutvustatakse teoreetilisi lähtekohti. Esmalt antakse lühiülevaade suulise keele sõnavara uurimisest eesti keeleteaduses, suulise kõne erijoontest ning sotsiolingvistikast ja vestlusanalüüsist suulises kõne uurimises. Seejärel tutvustatakse sõnaliikide ja partiklite funktsionaalset jaotust. Teises peatükis antakse ülevaade keelendist *okei* keelekasutuses. Esmalt tutvustatakse *okei* etümoloogilist tausta ning seejärel selle esinemist eesti keele sõnavaras. Kolmandas peatükis tutvustatakse analüüsi tulemusi ning antakse ülevaade *okei* esinemisest suhtlus-, teksti- ja toimetamispartiklina.

1. TEOREETILISED LÄHTEKOHAD

1.1. Suulise keele sõnavara uurimisest eesti keeleteaduses

Alapeatükis antakse lühiülevaade suulise keele sõnavara uurimisest eesti keeleteaduses ning suulise kõne eriomadusest. Eeskätt toetutakse Tiit Hennostele, kes on eesti keeleteaduses suulise kõne uurimisele kui valdkonnale aluse pannud.

Eraldi valdkonnana kerkis suulise kõne uurimine kirjalike tekstide uurimise kõrvale 20. sajandi alguses, kui mõisteti, et inimesed räägivad teisiti kui kirjutavad. Esmalt hakati uurima eeskätt suulises vormis esinevaid eri murdeid. Sajandi teises pooles hakati varasemast enam tähelepanu pöörama keelele selle kasutamisest lähtuvalt – uurimisobjektiks sai keel kui suhtlusvahend. (Hennoste 2000a: 1118)

Eesti keeleteaduses algas suulise kõne laiahaardelisem uurimine ajaloolistel põhjustel suletud ühiskonnast tingituna hiljem. Üks põhjus oli eraldatus muust maailmast. Nõukogude režiimi valitseva ideoloogia järgi oli normikeel kõige olulisem ning murretesse ja muusse normikeelest erinevasse – seega ka selle uurimisse – suhtuti negatiivselt. (Hennoste 1997a: 62–63) Nagu Tiit Hennoste (2000a: 1122) ise valdkonna kujunemise tausta on avanud, sai suulise kõne uurimine eesti keeleteaduses alguse soomlaste, eelkõige Auli Hakulineni mõjul ning Hennoste eestvedamisel. 1980. aastatel valmis Tiit Hennoste (1982) diplomitöö eestikeelse suulise kõne ülesehitusest, toimusid loengusarjad Tartu ja Helsingi ülikoolis ning ilmusid esimesed suulise kõne uurimise teemalised artiklid (vt Hennoste 1989, 1994).

Alates 1990ndatest on eesti suulise kõne uurimisega tegelenud lisaks Hennostele ka mitmed tema õpilased ja hilisemad kolleegid. Teiste seas on oma panuse andnud Tartu Ülikooli suulise kõne uurimisrühma kuuluvad Olga Gerassimenko (alates 2002), Andriela

Rääbis (1999), Krista Strandson (2001) ja Riina Kasterpalu (2000), samuti Liina Lindström (1997), Piret Toomet (2000), Leelo Keevallik (1994), Renate Pajusalu (1990) ja Kirsi Laanesoo (2010). Detailse ülevaate suulise kõne valdkonnas tehtust leiab Akadeemia sarjast „Sissejuhatus suulisesse eesti keelde“ (2000). Suulise kõne erisõnavara hulka kuuluvaid partikleid on uurinud nii Tiit Hennoste kui Leelo Keevallik, samuti on teemat käsitletud arvukalt käsikirjalistes üliõpilas- ja kursusetöodes (Tartu Ülikoolis näiteks sotsiolingvistika ning eesti keele allkeelte kursustel).

Järgnevalt antakse lühiülevaade suulise kõne ja kirjaliku keelekasutuse peamistest erinevustest. Bakalaureusetöö autor tugineb ka siin suuresti Tiit Hennoste. Suulise suhtluse üks põhitunnuseid on selle vahetu olemus, millest tulenevalt on kõnelejal ja kuulajal igal hetkel võimalik teha või küsida täpsustusi. Erinevalt kirjast, mille tähenduse mõistmiseks saab info saaja seda mitu korda lugeda, pole suuline kõne tagasikeritav, mistõttu peab kõneleja oma vooru ehk jätkuva häälesoleku vormistama nii, et see on võimalikult lihtsasti mõistetav. Suhtluses on abiks ka mitteverbaalne tagasiside – vestluspartnerid mõistavad näiteks pilkude vahetamise ja žestikuleerimise abil, kas teine pool on nendega samal lainel. Tähenduse edasi andmiseks saab kõneleja kasutada ka intonatsiooni, pause, kõnelemistempo muutmist jm. (Hennoste 2000a: 1139–1140, 2000c: 2229)

Bakalaureusetöös analüüsitakse suulise argisuhtluse näiteid. Näidete suhtlusviis on spontaanne, mis tähendab, et vestluspartnerid ei ole teksti varem ette valmistanud, vaid loovad seda konkreetsetes suhtlusolukorras. Suhtlusolukord omakorda on vahetu ja argine. Vahetu on suhtlusolukord, kus nii kõneleja kui vastuvõtja on vahetus kontaktis ning saavad vestlusest osa võtta. Selle vastandiks oleks olukord, kus kõneleja on konkreetne, ent vastuvõtjaks on inimeste hulk, kes vestlusesse vahetult sekkuda ei saa. Analüüsitud näidete juures ei vahenda suhtlust ka ükski tehnoloogiline vahend. Suhtlusolukorra argisus väljendub suhtlejate omavahelistes suhetes (osalised on sõbrad-tuttavad, mitte võõrad), suhtlejate rollides konkreetsetes vestluses ning suhtlussituatsiooni olemuses. Argisuhtluses pole suhtluspartnerite rollid kindlaks määratud ning vooruvahetuste ülesehitus on võrdlemisi vaba. (Hennoste 2000a: 1146–1148)

Suulist kõnet iseloomustab laia või tühja tähendusega sõnade kasutamine (Hennoste 2000a: 1142). Järelikult on suulises argisuhtluses palju sõnu, millel pole ühest tähendust ning mille peamine funktsioon on kohatäide. Selle põhjus on suuresti seotud suulisuse teise omaduse, ajasurvega (Hennoste 2000a: 1142), millest tingituna tahab kõneleja võimalusel vältida pauside tegemist, et oma mõte katkestamatult edasi anda. Samal põhjusel tekivad suhtluses pragmaatilised ehk diskursusepartiklid, mis väljendavad eeskätt kõneleja suhtumist oma öeldusse (Hennoste 2000a: 1142).

1.2. Sotsiolingvistika ja vestlusanalüüs suulise kõne uurimises

Sotsiolingvistika uurib ühelt poolt keelt selle sotsiaalses kontekstis, teisalt ühiskonda läbi keele. Olemuselt on sotsiolingvistika interdistsiplinaarne ning seotud teiste seas nii ajaloo, sotsioloogia, psühholoogia kui ka näiteks etnoloogiaga. (Coupland, Jaworski 1997: 1) Suulise kõne uurimisele lähenetakse valdkonnas kahel moel: esimesel juhul keskendutakse suulise ja kirjaliku keelekasutuse erinevuste leidmisele, teisel aga argikeele võrdlemisele kirjakeele ja kohamurretega (Hennoste 2000a: 1119).

Sotsiolingvistika kvantitatiivsete meetodite abil uuritakse, kuidas sõltub keele varieerumine keelekasutaja taustast ja sotsiaalsetest tunnustest (Hennoste 2002: 218). Keskne mõiste labovlikus kvantitatiivses sotsiolingvistikas on *variabel*. Varieerumine on üks keele omadustest, mis tähendab, et üht ja sama tähendust või funktsiooni saab väljendada mitmel eri moel. Keelendi või tähenduse erinevad realiseerumisvariandid moodustavadki variaabli. Eesti keeles on uuritud näiteks variaablite *-nud* ja *-nd* esinemist (vt Keevallik 1994, Mets 2004) ning sõnaalgulise *h* hääldamist ja mittehääldamist (vt Cui 1999, Mesipuu 2007). Kvantitatiivse uurimise käigus tuvastatakse erinevate variaablite ehk alternatiivsete variantide kasutamise seos kõneleja soo, vanuse, haridustaseme või muu näitajaga. Ehkki ka *okei* võib variaablina käsitletav olla, pole siinses töös selle kasutamise seost kõneleja sotsiaalsete tunnustega uuritud. Küll aga väärib küsimus, milline on seos kõneleja sotsiaalse tausta ja variaabli variandi kasutamise vahel, edasist uurimist.

Sotsiolingvistika kvalitatiivsete meetoditega uuritakse keelekasutuse ja kasutussituatsiooni seoseid (Hennoste 2002: 218). Sellisel juhul analüüsitakse varieeruvaid keelendeid nende kasutamise kontekstis ning uurimisel pööratakse tähelepanu ka näiteks keelekasutajale, vestluse ülesehitusele või teemale. Üheks näiteks kvalitatiivsest sotsiolingvistikast on koodivahetuse uurimine, mille käigus püütakse leida koodivahetuse põhjuseid. Eesti keeles on teemat uurinud näiteks Anna Verschik, Anastassia Zabrodskaja, Kristiina Praakli, Helin Kask, Olga Loitšenko ja Heli Laanekask.

Vestlusanalüüsi, mis tekkis uurimismeetodina California Ülikoolis 1960. aastatel, kasutatakse inimeste suhtluse uurimiseks. Suulise suhtluse uurimiseks kasutatakse selle salvestisi ja transkriptsioone. (Kasterpalu, Gerassimenko 2006: 112) Vestlusanalüüsi huvitab see, mida inimesed omavahel suheldes sõnade abil teevad. Lisaks analüüsitavale keelendile keskendub meetod ka uuritavat nähtust ümbritsevale kontekstile: vestlusanalüüsi põhiidee järgi on kõnevooru tähenduse mõistmiseks oluline analüüsida ka sellele eelnevat kõnevooru (Hennoste 2000a: 1120). Järelikult on ka konkreetset keelendit analüüsides otstarbekas uurida seda ümbritsevat konteksti: eelnevaid ja järgnevaid sõnu, kõnevoore ning muid suulise kõne omadusi.

Sarnaselt teiste partiklitega sõltub ka *okei* puhul see, mida keelendiga väljendada soovitakse ning mis eesmärki see suhtluses täidab, tihtipeale alles kontekstis. Seetõttu rakendatakse ka siinses bakalaureusetöös näidete analüüsimisel kirjeldava tulemusega vestlusanalüüsi, pöörates tähelepanu ka sellele, mida väljendavad keelendit *okei* ümbritsevad sõnad ja kõnevoorud.

1.3. Partikkel sõnaliikide süsteemis

Sõnaliigid on leksikaalgrammatilised klassid, mille vahel jaotub kogu keele sõnavara. Jaotumine toimub erinevatelt alustelt: määrav tunnus võib olla nii semantiline, pragmaatiline, süntaktiline kui morfoloogiline. (EKG I 1995: 15) Ühte sõnaliiki kuuluvaid sõnu iseloomustavad ühesugused morfoloogilised kategooriad, nad esinevad lauses ühesugustes süntaktilistes funktsioonides ning kannavad tavaliselt ühelaadset

tähendust. Süntaktiliste funktsioonide juures on oluline jaotumine iseseisvateks ja abisõnadeks. Iseseisvad sõnad saavad esineda lauseliikme või iseseisva lauseosana, abisõnad mitte. Ka tähenduse alusel jagunevad sõnad kaheks, moodustades täistähenduslike ja mittetäistähenduslike sõnade rühma. Täistähenduslikel sõnadel on ühene, kontekstist sõltumatu tähendus, seevastu mittetäistähenduslike sõnade konkreetse tähenduse loob tihtipeale just kontekst. (EKK 2007: 169–170)

Iseseisvate täistähenduslike sõnade hulka kuuluvad muutuvatest sõnadest verbid, substantiivid, adjektiivid ja numeraalid ning muutumatutest adverbid. Iseseisvate mittetäistähenduslike sõnade grupi moodustavad muutuvad pronoomenid ja muutumatud proadverbid. (EKG I 1995: 18) Erelt (2013: 21) on siia lisanud ka abiverbid. Mitteiseseisvad mittetäistähenduslikud muutumatud sõnad on afiksaaladverbid, adpositsioonid, modaaladverbid, konjunktsioonid ja interjektsioonid. (EKG I 1995: 18) Hiljem on modaaladverbe ja interjektsioone paigutatud ka eraldiseisvasse partiklite rühma (Erelt 2013: 22).

Eelnev jaotus iseloomustab peaaesjalikult kirjalikku keelt, partiklid on olemuselt aga eeskätt spontaanse suulise kõne osa. Suulise kõne kontekstis on partiklid morfoloogiliselt muutumatud ja mittetäistähenduslikud: neil puuduvad täielikud või osalised muutumissarjad, nad pole seotud kindla sõnaklassiga ning võivad esineda erinevate sõnaklasside liikmena. Osad partiklid kattuvad kirjakeelsete sõnadega (*jah*), mõned on nende häälduslikud erivariandid (*ota, vata*) ning mõned sõna ja häämitsuse vahepeal (*ee*). (Hennoste 2000b: 1773–1775)

Struktuurist ja funktsioonist lähtuvalt saab partikleid grupeerida mitmeti. Rühmad ei ole seejuures jäikade piiridega ning üks partikkel võib samaaegselt kuuluda ka mitmesse eri rühma. Eesti suulise kõne partikleid on funktsiooni alusel jaotatud järgnevalt kolmeks:

- 1) tekstipartiklid (*kule, vä, nagu*),
- 2) toimetamispartiklid (*ota, nii*),
- 3) suhtluspartiklid (*ahah, mhmh*). (Hennoste 2000b: 1777)

Tekstipartikleid kasutavad kõnelejad oma teksti liigendamiseks ning sellele lisatähenduste andmiseks. Vastavalt sellele, kas tekstipartiklid on kõnevoorus vabalt liikuvad või mitte, jagunevad need omakorda kaheks. Esimesel juhul on tegu vabalt liikuva partikliga, kui aga partiklil on voorus kindel koht, on tegu piiripartikliga. Piiripartiklite hulka kuuluvad näiteks küsivad (*vä, onju, ah*), lisavad (*ja, sis*) ja seletavad (*vata*) partiklid, mis paiknevad üldjuhul kõnevooru või lausungi alguses või lõpus. Asukohast tulenevalt on piiripartiklite oluline funktsioon siduda omavahel üksteisele järgnevaid kõnevoore ja lausungeid. Kõnevoorus vabalt liikuvad partiklid jagunevad värvingu- (*sis*), modaal- (*vist, küllap*), fookus- (*kah, eriti*) ja intensiivsusparkliliteks (*väga*). (Hennoste 2000b: 1777, 1796, 1803–1806)

Toimetamispartiklite peamine funktsioon on varem öeldu täiendamine: kõneleja kasutab toimetamispartiklit, kui soovib eelnevalt öeldut parandada või muuta. Toimetamispartiklid jagunevad omakorda eri alustelt kaheks. Esimene eristus on seotud parandatava tekstiga ning sõltub sellest, kas parandatakse enese või vestluskaaslase teksti. (Hennoste 2000b: 1777) Teiseks eristatakse toimetamispartikleid selle järgi, kas parandatakse sama lausungit või mõnda eelnevat vooru. Sama lausungit muutvad toimetamispartiklid on edasilükkajad (*ee, noh, nagu*) või ümbertegijad (*ühesõnaga, või*). Eelneva vooru parandamisega seotud toimetamispartikleid kasutavad kuulajad siis, kui annavad vestluskaaslasele märku, et ei saanud kogu vajalikku informatsiooni mingil põhjusel kätte ning sooviksid lisa. Selliste partiklite hulka kuuluvad näiteks *ah* ja *ota*. (Hennoste 2000d: 51–52)

Suhtluspartiklid on seotud kõnele reageerimisega. Sellesse rühma kuuluvad interpersonaalsed partiklid saavad moodustada eraldiseisva kõnevooru ning võivad vooru osana paikneda nii selle alguses, keskel kui lõpus. Ka suhtluspartiklite rühm pole ühtne ning eristada saab kolme suuremat alarühma, mis omakorda jagunevad järgmiselt:

- 1) reaktsioonipartiklid,
 - a. neutraalset vastuvõttu väljendavad dialoogipartiklid,
 - b. tundelist vastuvõttu väljendavad afektiivsed partiklid,
- 2) aktiivsed partiklid,

3) piirinähtused. (Hennoste 2000b: 1777–1778)

Reaktsioonipartiklite funktsioon on reageerida vestluskaaslase eelmisele kõnevoorule: näidata, et kuulaja on öeldu vastu võtnud, ning väljendada reaktsiooni tundelist laetust. Neutraalset reaktsiooni väljendavad dialoogipartiklid näitavad kõnelejale eelkõige seda, et vestluskaaslane kuulab teda. Funktsiooni järgi saab ka dialoogipartikleid grupeerida järgnevalt:

- 1) kuuldu uudiseks olemist väljendavad partiklid (*ahah, ahaa, aa*);
- 2) kuuldel olemist ja distantseerumist väljendavad partiklid (*mhmh, nii*);
- 3) samameelsust väljendavad partiklid (*jaa, okei*). (Hennoste 2000b: 1778–1779)

Erinevalt dialoogipartiklitest, mis suunavad edasist keelelist tegevust, väljendavad afektiivsed partiklid kõneleja emotsiooni eelnevalt öeldule või olukorrale ilma keelelist tegevust suunamata. Kõige laiemalt võib afektiivsed partiklid jagada kaheks: negatiivsed ja positiivsed. Negatiivsete alla kuuluvad näiteks kahetsus (*ah*), ehmatus (*oih*) ja tüdimus (*oeh*), positiivsete alla aga imestus (*ohhoo*), kergendus (*uh*) ja innustus (*oo*). Nii dialoogi- kui afektiivsed partiklid võivad moodustada iseseisva kõnevooru või olla pikema voo osa. Kui afektiivsed partiklid sobivad pikemas voo algusesse, keskele kui ka lõppu, siis dialoogipartiklid paiknevad enamasti voo algul. (Hennoste 2000b: 1779, 1793–1794)

Suhtluspartiklite teise rühma moodustavad aktiivsed partiklid. Nende aktiivsus väljendub varasema tegevusega mitteseotuses: nad ei väljenda reaktsiooni varasemale, vaid täidavad omaette suhtlusfunktsiooni. Aktiivsete partiklite hulka kuuluvad näiteks tähelepanu äratavad partiklid (*halloo, hei*), vaigistavad partiklid (*pst*) ja midagi pakkuvad partiklid (*säh, noh*). Sarnaselt dialoogipartiklitega moodustavad aktiivsed partiklid kas iseseisva kõnevooru või paiknevad pikema voo algul, erandina võivad need esineda ka koos kõnetussõnaga (*hei Mari*). (Hennoste 2000b: 1795)

Piirinähtuste rühma kuuluvad partiklid, mis reaktsiooni- ja aktiivsete partiklite hulka ei sobitu, ning mõned partiklisarnased sõnad. Esmalt on piirinähtused teatud

suhtlussituatsioonidega seotud partiklisarnased sõnad (näiteks tervitused-hüvastijätud, tänamised-palumised), teiseks tunderõhuga reaktsioonina ilmnevad sõnad, mis pole tuumpartiklid (näiteks vande- ja söimusõnad), ning onomatopoeetilised sõnad. (Hennoste 2000b: 1795–1796)

Vastavalt sellele, kas partiklid moodustavad vestluses omaette kõnevooru, saab neid rühmitada järgnevalt:

- 1) partiklid, mis ei moodusta eraldi vooru;
- 2) partiklid, mis võivad, aga võivad ka mitte eraldi vooru moodustada;
- 3) partiklid, mis moodustavad iseseisva kõnevooru. (Stenström 1990: 145–147)

Stenströmi (1990: 145) jaotusele toetudes ning eesti suulisest kõnest näiteid tuues ei moodusta eraldi vooru kõneleja teksti korraldavad partiklid: vooru või teemat sissejuhatavad sõnad (*nii*), näitlikustavad sõnad (*näiteks*) ja pehmendavad sõnad (*nagu*). Partiklid, mis võivad, aga võivad ka mitte eraldi vooru moodustada, kattuvad suures osas eeltoodud tekstipartiklitega. Nende hulgas on eraldi välja toodud eitused-jaatused (*mkm*, *jaa*), küsimused (*kas*) ja viisakusmarkerid (*palun*). Iseseisva kõnevooru moodustavad vabandused (*sorri*), tänamised (*tänks*), silumised (*vahet pole*), tervitused (*hei*), tagasisided (*ahm*), aga ka vandesõnad ja käsud. (Stenström 1990: 146–148)

Kirjeldatud partiklite rühmitamispiirid ei ole jäigad ning üks partikkel võib samaaegselt kanda mitme rühma tunnuseid. Nii võib ühel partiklil olla erinevaid funktsioone, mõni domineerivam. Funktsionaalselt domineerivama variandi tuvastamine võib aga olla keeruline, kuivõrd kõnelejad kasutavad keelendeid pidevalt uutes funktsioonides. Kõnelejate uudsest keelekasutusest tingituna liiguvad keelendid pidevalt ühest grammatilisest kategooriast või suhtlusfunktsioonist teise. Nii lisanduvad ka partiklitele aja jooksul uued funktsioonid või tähendused. (Keevallik 2005: 543, 641–642)

Mõningal määral on eeltoodud jaotustes mainitud ka partiklit *okei*, mida on paigutatud iseseisva kõnevooru moodustavate tagasisidepartiklite (Stenström 1990: 144), suhtluspartiklite (Rebane 2014: 46) ja konkreetsemalt samameelsust osutavate

dialogipartiklite hulka (Hennoste 2000b: 1779, Tepp 2010: 14). Bakalaureusetöös käsitletakse partikli *okei* esinemist pikemalt kolmandas, analüüsi peatükis.

2. KEELEND *OKEI* KEELEKASUTUSES

2.1. Keelendi *okei* etümoloogiline taust

Ehkki eesti keeles pole *okei* kasutust süvitsi uuritud, on inglise keeles analüüsitud nii selle päritolu kui kasutust (vt ülevaadet Metcalf 2011). Keelendi etümoloogiline taust oli eelmisel sajandil keeleuurijate jaoks kõnekas uurimisobjekt, mis tekitas vastakaid arvamusi. Abreviaatouri *O.K.* peeti Ameerika Ühendriikide enamkasutatud lühendiks (Heflin 1941: 87), mille päritolu osas ei olnud keeleteadlased siiski ühel meelel (vt Read 1941, Eubanks 1960, Heflin 1962).

Eelmisel sajandil püüdis keelendi etümoloogia osas enim selgust luua Ameerika etümoloog Allen Walker Read. Ta väitis (1941: 3), et lühendit kasutati trükis esmakordselt 1840. aastal poliitilises kontekstis. Demokraadid, kes soovisid, et Martin Van Buren taas presidendiks valitaks, moodustasid eesmärgi täitmise nimel organisatsiooni nimega O. K. Club ning kuulutasid klubi koosoleku toimumise välja ajalehes *The New Era*. Nimevaliku taga oli presidendi sünnikoht: väljakirjutatult oleks lühend moodustanud sõnafraasi *Old Kinderhook* ning asjaolu, et Van Buren pärines Kinderhookist, oli üldsusele teada. See teooria sai suure kriitika osaliseks (vt Eubanks 1960, Heflin 1962) ning paarkümmend aastat hiljem tuli Read välja täiendatud teooriaga, mille järgi kasutati lühendit trükis esmakordselt hoopis 1839. aastal. Taustainformatsioonina on välja toodud perioodi iseloomustav sõnamängude populaarsus ning abreviaatuuride väga laialdane kasutamine trükimeedias. Lühend *O.K.* oli seega üks paljudest, mis tähistas väljakirjutatult sõnapaari *oll correct*, mis omakorda oli valesti kirjutatud slängiversioon fraasist *all correct*. (Read 1963a)

2.2. Keelend *okei* eesti keele sõnavaras

Töö autorile teadaolevalt kasutati sõna *okei* eesti keeles trükituna esmakordselt Jutulehes abielu puudutava artikli „Süüdistus vanemaile“ (1938) juures kujul „Okey, valin endale järgmise!“ (vt Kuvatõmmis 1).

Kuvatõmmis 1. Jutuleht nr 28, 13.07.1938.

Ehkki töö autor oletab, et keelendi *okei* kasutus kasvas ja levis eri kasutajaskondadesse 1980. aastatel, mil Nõukogude Liidu mõju asendus Lääne mõjuga globaliseerumise ja meedia näol, leidub näiteid *okei* kasutamisest ka enne 1980. aastaid. Lisaks eeltoodud esmakasutusele esines *okei* 1984. aastal kuuldemängude võistlusel III auhinna võitnud Inge Trikkeli kuuldemängu pealkirjas (Trikkel 1984). Sõna käsitles 1971. aastal oma kandidaaditöös ka Aino Jõgi, kus märkis *okei* tähenduseks *hea küll, korras, nõus* (Jõgi 2014: 113). Tõsiasi, et keelendit *okei* on kasutatud nii artikli pealkirjas 1930. aastatel kui kuuldemängu pealkirjas 1980ndate esimeses pooles, näitab, et see oli keelekasutajate seas tuntud veel enne seda.

„Esimese Eesti Slängi Sõnaraamatu“ (EESS 1990) veebivariandi järgi on *okei* (paralleelsed esinemiskujud *okeints* ja *okeisha*) inglispärane hääldusvariant lühendist *OK*, mis väljendab jaatust või nõusolekut. Tasub tähele panna, et muid tähendusi, näiteks *hästi* või *hea küll*, slängisõnaraamatus ei esitata. Lisatähendused tuuakse välja „Eesti keele sõnaraamatus“ (ÕS 1999: 529), mille järgi on *okei* argikeelne keelend tähendusega *hästi*,

olgu, korras. Sarnase kirjega iseloomustatakse sõna ka õigekeelsussõnaraamatu viimati ilmunud versioonis (ÕS 2013: 617). „Eesti keele seletavas sõnaraamatus“ (2009: 796) on argikeelse adverbilise tähenduste hulka lisatud *hea küll*. „Võõrsõnade leksikonis (Vääri jt 2000: 701) on keelendi esinemiskujudena esitatud *okei* ja *okay*, ent on lisatud, et harilikult esineb keelend lühendina *O.K.* või *OK*. Sarnaselt eelmainitud sõnastikega on *okei* tähendusteks märgitud *korras, hästi, hea küll, nõus, olgu*. Esinemiskujud *OK* ja *O.K.* on esitatud ka „Lühendiraamatus“ (Ollisaar 2006: 312), kus lühendi algvormina on nimetatud ingliskeelne sõnapaar *all correct* ning tähendusteks on toodud *okei, hea küll* ja *hästi*.

Inglise keeles võivad *okei* ja selle paralleelvormid (*OK, okay*) esineda adjektiivina, substantiivina, verbi, adverbina ja interjektsioonina (Metcalf 2011: 9–12). Ka eesti keeles võib *okei* olla nii adjektiiv (näited 1 ja 2), adverb, verb (*okeitama*), lühend kui ka hüüdsõna.

(1)

A: päris okei linn

(EKSKFK)

(2)

A: kuu ma=i=saa=aru ma olen ise jumala terav pliats ja=jumala siuke okei=aga (...) õde=on nagu siukene: .hhh

(EKSKFK)

Sarnaselt teiste omadussõnadega on ka *okei* omadussõnana käänduv, nagu näites 3. Näidetest 1, 2 ja 3 nähtub ka omadussõna *okei* tähendus. Kui eset, olendit, nähtust või situatsiooni iseloomustatakse sõnaga *okei*, väljendatakse sellega kirjeldatu normaalsust, tava- või keskpärasust.

(3)

A: sa võid=ta panna soola=ja pipraga seisma

B: mhm

A: aga see=i=ole vajalik

B: jah (.) küpseb ise=ka okeiks

(EKSKFK)

Adjektiiviga väljendatav emotsioon on neutraalne, tundevarjundi lisamiseks või tähenduse rõhutamiseks kasutatakse *okei* ees eri adverbe, nagu *päris* (vt näide 1), *enam-vähem* (4), *täitsa* (5) ning *suht* (6).

(4)

A: sis (...) siis=on enamvähäm okei

(EKSKFK)

(5)

K: aga: ee jah (...) muidu oli täitsa: okei=aga (.) sa=vist poleks pidand mulle ütlemä=et ned=on nahatükikesed \$ mis=seal ringi ujuvad \$

(EKSKFK)

(6)

A: aga: jalad ikkagi väsivad ära. kuigi seismine=oli suht okei.

(EKSKFK)

Mõnel juhul võib *okei* sõnaliigi määratlemine olla keeruline. Näidetes 7 ja 8 võib *okei* olla nii adverb (*on ka juba hästi*) kui ka adjektiiv (*on ka juba hea*). Sellest tuleneb ka *okei* mõningane universaalsus: samas kasutuskontekstis saab keelendi sõnaliigilist kuuluvust ja tähendust tõlgendada mitmeti.

(7)

A: <`see: `minu:> `mõte=on et=nad lihsalt `põhimõtteliselt >nagu=nad=`põhimõtted=saaks =`sel[geks=*et=nad=s=`ise=tea]vad=ms=nad=`ise teevad *<

{E}: [mhmh mhmh]

(1.8)

A: `viis=lehekülge=on (0.2) `ka:=juba okei=*vä.*

(2.3)

M: *ma=[arvan=`küll.*]

(SEKK)

(8)

A: ei=selles=mõttes vata kui=sa Tartus saad teha siis on okei=aga muidu=on jah veits raske

(EKSKFK)

Ka näites 9 võib *okei* olla nii adjektiiv, mis väljendab tähendust *normaalne, tehtav*, kui ka adverb tähendusega *hästi, hea küll*. Kõneleja ei kasuta tegevuse ja omaduse sidumiseks *olema*-verbi, vaid lisab *okei* tegevust väljendava nimisõna järelle.

(9)

B: se ujumine minu=jaoks=on natukene hirmutav. (0.3) rattasõit ja jooksmine okei=aga ujumist ma kardan

(EKSKFK)

Erisugune on omadussõnalise *okei* esinemine näites 10. Ehkki kõneleja ütleb *ma olen okei sellega*, ei viita ta mitte iseendale, vaid sellele, et peab kõnealust situatsiooni n-ö normaalseks või talutavaks. Järelikult tuleneb esinemiskuju *ma olen okei sellega* tähendus tegelikult hoopis fraasist *see on okei*. Otsene on siin ka inglise keele mõju, kuivõrd vorm *ma olen okei sellega* on otsetõlge ingliskeelsest fraasist *I'm okay with that*.

(10)

A: a=ma arvan=et se=oleks nagu okei. ma=arvan=et kui ma lähen nagu (.) talvel jalgsimatkale sis=ma olen okei sellega sis=ma olen räpane ja haisen

(EKSKFK)

Nii nagu on mitmekesine *okei* esinemine sõnaliikide kategoorias, varieeruvad ka keelendi tähendus ja funktsioon. Lisaks eeltoodud tähendustele võib *okei* väljendada nõustumist vestluskaaslasega ning olla märguandeks kõnelejale, et teda kuulatakse. Kõnevooru algul võib *okei* olla ka tähelepanu püüdmise vahend, millega antakse muuhulgas kuulajale märku, et saabumas on uus informatsioon. (Metcalf 2011: 1, 4) Lisaks võib kõneleja kasutada partiklit *okei* teemamuutuse algatamiseks. Sellisel juhul esineb partikkel üksikvormi kõrval ka dubleeritud kujul (*okei-okei*), mis viitab kõneleja soovile minna naljatlevalt teemalt üle tõsisemale. (Rebane 2014: 48) Lisaks võib dubleeritud *okei* täita nõustumise või järeleandmise funktsiooni, mis sageli kannab siiski naljatlevat alatoonit (Lehtpuu 2016: 43). Täpsemalt on *okei* kui partikli esinemiskujusid ja funktsioone analüüsitud bakalaureusetöö järgmises peatükis.

3. PARTIKLI *OKEI* ESINEMISKUJUD, TÄHENDUSED JA FUNKTSIOONID

3.1. Ainestik ja *okei* esinemiskujud

Uurimaks partikli *okei* esinemiskujusid, tähendusi ja funktsioone suulises kõnes, analüüsiti suulise argisuhtluse transkriptsioone Tartu Ülikooli suulise ja arvutisuhtluse labori suulise eesti keele korpusest ning Tartu Ülikooli eesti keele spontaanse kõne foneetilisest korpusest. Kokku analüüsiti 289 näidet, millest 65 pärines suulise eesti keele ning 224 spontaanse kõne foneetilisest korpusest. Näidete seas oli nii uuemaid kui vanemaid: mõned olid lindistatud ja transkribeeritud viimastel aastatel, ent mõned näited olid salvestatud enam kui kümme aastat tagasi. Suulise eesti keele korpusest pärinevad näited olid juba eelnevalt Jeffersoni transkriptsiooni kasutades kirja pandud, töös kasutatud spontaanse kõne foneetilise korpuse näited sai töö autor tekstisõnade kujul ning transkribeeris ise. Andmete analüüsimiseks kasutati vestlusanalüüsi meetodit ning uuriti keelendit *okei* seda ümbritsevas kontekstis.

Nii suulise eesti keele kui spontaanse kõne foneetilise korpuse näidete transkribeerimisel on aluseks võetud Jeffersoni transkriptsioon. Järgnevalt on Hennoste (2000a: 1126–1129) järgi esitatud transkribeerimise põhimõtted, millest töös on lähtutud:

- kirjakeelsed ja vastavalt hääldatud sõnad kirjutatakse üles kirjakeelselt, hääldusviisilt erinevad ja võõrsõnad märgitakse häälduse järgi (*sis, nimodi, jes*);
- kõnevool jagatakse intonatsioonilisteks üksusteks: sõna või lausungi lõpus tähistatakse langevat intonatsiooni punkti, poollangevat koma ning tõusvat küsimärgiga;

- mikropausi, mis kestab kuni 0,2 sekundit, tähistatakse märgiga (.), mikropausist pikemat pausi tähistatakse märgiga (...), kus punkte võib asendada pausi pikkus sekundites;
- suurtähed märgivad hääle kõvendamist;
- hääliku venitamist tähistab koolon hääliku järel (*te:re*);
- kui sõna või pikem lõik on dollarimärkide vahel, on see öeldud naerva häälega (\$...\$);
- kui sõna on lausunud sisse hingates, on selle ees punkt (*.jaa*), muul juhul tähistatakse sissehingamist kujul *.hhh*;
- sõna poolelijäämisele viitab sidekriips sõnaosa järel (*hakka-*), kokkuhääldatud sõnade vahel on võrdusmärk (*pidin=aga*);
- kui kaks kõnelejat on rääkinud samaaegselt, kirjutatakse pealeräägitud osad kohakuti ning nurksulgude vahele;
- ebaselgelt hääldatud kohti tähistatakse looksulgudega.

Analüüsitud ainestikust nähtub, et *okei* esinemiskujude varieerumist esineb vähe. Peamiselt esineb keelend kujul *okei*, ent varieerub selle hääldus: venitatakse nii *o-*, *e-* kui *i-*häälikut, samuti võib partikli lõpus olla nii langev, poollangev kui tõusev intonatsioon. Järgnevalt esitatud näidete juures analüüsitakse ka seda, kuidas mõne hääliku venitamine või intonatsioon partikli tähendust ja funktsiooni muudab.

Keelemängulisi näiteid, nagu *okitoki*, *ōukidōuki* ja *okeika*, ainestikus ei esinenud, lühenenud vorm *ok* esines ainestiku 289 näitest kahel korral (vt näited 11 ja 12). Seega võib ainestiku põhjal väita, et suulises kõnes on keelendi peamine esinemiskuju *okei*.

(11)

A: aga see hotell on=seal kõrval vä

B: (...) mitte päris vist (0.4) aga: (0.6) enamvähem jalutatav (0.3) mingi vi- (0.1) viisteist minti

A: aa ok

(EKSKFK)

(12)

A: äkki=on [neli kuus]

B: [kaksteist] kaks

A: ei=olnd *okei* (.) *ok* ütleme kui: (.) hakkab

B: no=viimane on kahest neljani äkki

(EKSKFK)

Keelemänguliste näidete vähest esinemist võib ehk selgitada salvestusolukorra vähese mängulisusega. Töö autori hinnangul sõltub mänguliste keelendite kasutamine suurel määral suhtlussituatsioonist. Ehkki kasutatud korpustes on argisuhtluse salvestised, eeldab mänguliste keelendite kasutamine ka situatsiooni mängulisust – selle saavutamine salvestusolukorras on aga keeruline. Samuti on mõned keelenäited salvestatud enam kui kümme aastat tagasi, mis keelendi kasutuse muutumises on märgilise tähtsusega ajavahemik. Kümne aastaga muutuvad keelt mõjutavad tegurid, võetakse kasutusele arvukalt uusi sõnu ning tarvitatakse keelendeid uutes tähendustes, sestap ei kirjelda kümne aasta tagune materjal täielikult praegust keelekasutust. Seetõttu leiab töö autor, et korpusenäidete puudumise alusel ei saa väita, et *okei* keelemängulisi vorme üldse ei kasutata – pigem on küsimus salvestusolukorra suhtlussituatsiooni sobimatuses ning salvestiste vanuses.

3.2. Partikli *okei* tähendused ja funktsioonid

3.2.1. *Okei* suhtluspartiklina

Analüüsid *okei* esinemist vaadeldud korpuste argivestlustes, nähtus selgelt partikli kasutusfunktsioonide mitmekesisus. Lisaks eelmises peatükis välja toodud erinevustele sõnaliikide kategoorias on erinevusi ka *okei* kui partikli tähendustes. Eelkõige kuulub *okei* suhtluspartiklite hulka, mis jagunevad omakorda kolmeks: reaktsioonipartiklid, aktiivsed partiklid ja piirijuhtumid. Vähem esineb *okei* teksti- ja toimetamispartiklina.

Analüüsitud ainestiku põhjal esineb *okei* peamiselt reaktsioonipartiklina, millega väljendatakse reaktsiooni vestluskaaslase öeldule. Vastavalt sellele, kas partikkel edastab mingisugust emotsiooni või ei, jagunevad reaktsioonipartiklid dialoogi- ja afektiivseteks

partikliteks. Dialoogipartiklid on neutraalsed ning nende esmane funktsioon on väljendada kuuldel olemist, samameelsust või kuuldu uudiseks olemist. Afektiivsete partiklitega reageeritakse negatiivselt või positiivselt eelnenud olukorrale või saadud informatsioonile. (Hennoste 2000b: 1779, 1793–1794)

Partikli *okei* peamine funktsioon on väljendada kuuldel olekut ning reageerida vestluskaaslase kõnele. Dialoogipartiklina võib *okei* moodustada üksiksõnalise kõnevooru või kuuluda vooru algusesse. Sellises positsioonis kasutatakse partiklit enamasti vestluspartneri palvele nõusolevalt vastamiseks (vt näide 13) või antakse vestluskaaslasele märku, et eelnevalt esitatud küsimusele on saadud ammendav vastus, nagu kirjeldab näide 14.

(13)

P: `tule mind `kuulama. (0.9) mind. (0.4) mite `teisi, aint `mind.

T: okei

(SEKK)

(14)

A: aga=mul=oli=ju reedel tohutu: (0.7) arvestuskontsert. (1.1) kas=ma rääkisin sellest? (1.4)

Elleri kooli oma

B: sa=midagi mainisid jah aga,

A: okei, (0.3) igal=juhul (1.5) se=oli=see raekojakontsert=ja

(EKSKFK)

Ehkki *okei* annab märku, et küsimusele on saadud ammendav vastus, ei pruugi see siiski tähendada teema lõpetatust. Näites 15 räägivad vestluspartnerid eelmisel aastal toimunud filmifestivalist. Kõneleja A viimase vooru järel tunneb B, et on saanud eelnevalt esitatud küsimusele ammendava vastuse ning väljendab seda partikliga *okei*. Ta ei soovi teemat siiski lõpetada, mistõttu jätkab oma vooru järgmise küsimusega.

(15)

A: sis ma=i=tea (0.9) \$ võibolla \$

B: okei aga=kas (0.3) sa=i=vaadand mitte ühtegi filmi mitte=kuskilt rohkem

(EKSKFK)

Konkreetssele palvele jaatava vastuse andmise kõrval väljendatakse partikliga *okei* ka nõustumist või kokkuleppe sõlmimist. Näites 16 on partikli sellist funktsiooni väljendatud kaude: kõneleja A räägib isikust X, kes andis vestluses partiklit *okei* tähenduses *hea küll* kasutades kokkuleppe sõlmiva nõusoleku.

(16)

A: ja=sis ta=üts=et (0.6) okei, (0.1) uurin asja (0.5) et=ee millal (0.5) kõige rohkem tööjõudu vaja=on

(EKSKFK)

Kui *okei* väljendab kõnevoorus eelkõige kuuldel olemist, ei pruugi vestluskaaslane aru saada, kas partiklit kasutav kõneleja temaga ka nõus on. Näites 17 räägib kõneleja filmi peategelasest, kes laulis sama hästi kui Leonard Cohen. Kõneleja B vastab A jutule *okei*, andes märku, et ta on vestluspartnerit kuulnud ning ei vaidle saadud informatsioonile vastu. Kõneleja A ei ole siiski kindel, kas B nõustub seepärast, et teab, milline Coheni muusika on, mistõttu küsib A täpsustava küsimuse.

(17)

A: no=see, see peategelane: ta niivõrd ästi (0.3) laulis=seal

B: jah

A: täpselt nagu: Leonard Cohen

B: okei

A: sa=tead tema muusikat eks=ju,

(EKSKFK)

Üksiksõnalise kõnevooru kõrval esineb *okei* sageli ka koos partiklitega *no* (vt näide 18) ja *sis* (21) ning üneemidega *mm* (21) ja *aa* (19, 20). Koos partikliga *no* esinev *okei* väljendab kõneleja valmisolekut möönduste tegemiseks või kõneleja soovi vestlus lõpetada. Näites 18 on telefonivestluse lõpp, milles ühendit *no okei* kasutav kõneleja teeb seda mitu korda: oma eelviimases ja seejärel viimases voorus, mis viib vestluse lõppemiseni. Vestluse käigust nähtub, et kirjeldatud kasutuskontekstis väljendab *no okei* eeskätt kõneleja soovi teema või vestlus lõpetada.

(18)

T: jah

E: {-}

T: no okei

E: {-}

T: jah (0.2) no=okei (0.2) jah noh noh noh (0.2) tsau.

(SEKK)

Sageli sõltub see, millist funktsiooni *okei* vestluses täidab, partikliga koos esinevast üneemist. Üneemid on funktsionaalsed hääliitsused (Hennoste 2000a: 1123), mis aitavad kõnelejal võita lisaega oma teksti planeerimiseks (*mm, ee*) või täidavad suhtluses kuulajale suunatud eesmärki (*mhmh, mnjah*) (Hennoste 1997b: 57–58). Näites 19 väljendab *okei* koos selle ees kasutatud üneemiga *aa* uue, varem teadmata informatsiooni saamist. Vestluspartner A küsis küsimuse, millele B ka vastas. Ühest küljest antakse *okei* kasutamiseiga vestluskaaslasele märku, et on saadud ammendav vastus, ent koos üneemiga *aa* väljendatakse seejuures ka uue info vastuvõtmist. Näites 20 väljendab *aa okei* eelkõige vestluskaaslasest aru saamist.

(19)

A: a=kes=meil selle plaadi tegi

B: mingi teine firma

A: *aa okei*.

(EKSKFK)

(20)

K: [jaa se=on=nüd] `uus.

(.)

K: [{-} `karamelli]

R: [*aa okei*, no=ma] võ-`võtan iljem=siss.

M: mhmh

(SEKK)

(21)

K: ma `mõtlesin selle `koristamise peale seda `küll `täna ei `tee.

S: miks.

(0.8)

K: % ma=i=jõua % vaata mis `kell on. (0.3) siin on vaja veel `keeta=ja=qq (.) `hakkida=ja

(0.4)

S: mm(.) okei=sis=

(SEKK)

Tihti on üneemiga koos esineval partiklil ka teistsugune tähendusvarjund ning siis täidab *okei* reaktsioonipartiklite hulka kuuluva afektiivse partikli rolli. Näites 21 eelneb partiklile *okei* üneem *mm* ning see väljendab mõningast mõistmatust. Kõneleja S on vestluskaaslaselt küsinud *miks*-küsimuse ning saadud vastus tundub talle arusaamatu või pole ta kõlanud mõttega täielikult nõus, mistõttu vastab ta *mm okei sis*, kusjuures üneemi ja partikli vahele jääb ka lühike paus.

Mõistmatust või kõhklust saadud info tõele vastavuse osas väljendab ka pikemalt hääldatud häälik partikli algul, keskel või lõpus. Nii on väga pika üneemi *mm* ning partikliga *okei*, kus venitatakse *o*-häälikut, väljendatud kahtlust saadud informatsiooni õigsuse kohta näites 22. Näites esitatule eelnes vestluspartnerite arutelu teemal, mis on vundament ning kas selle hulka kuulub ka keldripõrand.

(22)

P: vundament on `ikka::=ee (1.0) need `seinad=h (0.5) alumised.=h (.) on need jutumärkides `seinad.=h

(0.3)

T: mmmmmm(.) o: `kei.

(SEKK)

Üneemi lisamise ja häälikute venitamise kõrval rõhutatakse kõhklust tihtipeale ka tõusva intonatsiooniga, nagu näites 23. Et kõneleja L väljendas partikliga kõhklust, selgub ka sellele järgnevast vöörust, mida kõneleja I alustab L-ile vastates selgitusega. Kuivöörd *okei* kasutamisele järgneb teise kõneleja selgitus, võib partikli sellist esinemiskuju mõista ka sarnaselt partikliga *ah* küsiva piiripartikli ja arusaamisraskusele osutava toimetamispartiklina. Küsiva loomuga partiklid on suunatud vestluskaaslasemale ning kuuluvad seetõttu piiri- ja suhtluspartiklite vahealasse (Hennoste 2000b: 1797), kuhu on paigutatav ka *okei* selline kasutuskuju.

(23)

L: aa (.) kas see `sein peab vastu `raudpuust `raami,

(0.8)

I: käib ikka.

(1.4)

L: okei?

I: ei-`ega see nüüd `selline .hh `savist sein päris ei `ole (0.5) ma `loodan et see et see et sii-
sii-

(SEKK)

Ehkki analüüsitud ainestikust *okei* sellist funktsiooni ei ilmnenud, leiab töö autor, et tõusva intonatsiooni ning sõnalõpulise diftongi venitamise abil väljendatakse *okei* kui afektiivse partikli abil ka halvakspanu. Halvakspanu väljendav partikkel *okei* võib autori hinnangul moodustada nii üksikvooru kui esineda koos partikliga *siis*, mida hääldatakse samuti tõusva intonatsiooniga.

Näites 24 eelneb tõusva intonatsiooniga hääldatud partiklile *okei* üneem *aa*. Sellises kombinatsioonis põimuvad kaks funktsiooni: esmalt väljendatakse ühendiga *aa okei* uue info vastu võtmist, teisalt viitab tõusev intonatsioon kergele üllatumisele. Sellele osutab ka partiklile järgnev *vapsee*, millest ilmneb, et saadud info oli R-i jaoks üllatav.

(24)

R: ma `präegu ei `võtaks parem, ma=võtaks [`hiljem.]

M: [mm] meil on `tavalist va`nillijäätist
ja=s=on=seda `tuutuga: `karamellijäätist?

(0.3)

R: aa okei? (.) vap`see (0.7) hea `valik.

(0.3)

M: [mhemhe]

(SEKK)

Tõusev intonatsioon partikli lõpus võib näidata ka seda, et kõneleja ei mõistnud kuuldut täielikult ning soovib saada lisainformatsiooni. Üldjuhul järgneb sellises olukorras tõusva intonatsiooniga hääldatud partiklile *okei* ka täpsustav küsimus, nagu näites 25.

(25)

L: < `ühesõnaga > see on nagu .hh ee:: `stiilis `vesiniku`pomm et `lõhkamiseks peab
`lõhkama `veel midagi,

(1.1)

I: jah.

(1.7)

L: okei? amm=no: (0.5) mis `point sellel on.

I: `mis=mõttes mis `point,

(SEKK)

Tõusva intonatsiooniga hääldatud partiklile võib järgneda ka naljatlev või naerdes öeldud küsimus, nagu näites 26. Sellisel juhul ei väljenda *okei* ilmtingimata soovi saada lisainformatsiooni, ent annab mõista, et kuuldu paistis ühele vestluspartneritest kummaline või naljakas ning ta kavatseb vestluse tooni vastavalt naljatlevamaks muuta.

(26)

I: vist `küll `jah, (3.3) nhh. no-noh kui `seda ole et si-si-sis käib selline .hh=hhh ee sis-siis
käib selline: (1.5) .hh `raudpuu käib ka.

(0.5)

L: raudpuu se on se mis `põhja läheb,

I: jah

L: okei? (1.0) @ kas sul on kavas ennast `põhja lasta? @

I: ei?

(0.8)

(SEKK)

Vahel kasutab kõneleja dialoogipartiklit *okei* enda mõttepausi kohatäiteks, nagu näites 27. Partikliga *okei* algava vooru eel on paus, mille kõneleja lõpetab venitatud *i*-ga hääldatud partikliga, kusjuures sellele järgneb taas lühike paus ning teemat jätkav küsimus. Seega täidab kõneleja partikliga hetkelise pausi, mille ajal mõtleb välja, kuidas vestlust jätkata.

(27)

I: .h (1.4) ma tahaks (1.3) `siberi nulgu.

(1.4)

L: okei: (.) `kust seda saab Siberist jah?

(SEKK)

Mõnikord saab kõneleja kõnepanust tõlgendada mitmeti ning jääb vestluskaaslase valida, kas ta peab partneri vooru lõpetatuks või mitte (Keevallik 2005: 541). Näites 28 kordab kõneleja K partiklit pausi täitmiseks kahel korral. Paus järgneb nii esimesele kui ka teisele kasutuskorrale, kusjuures teisel korral on selle kestus peaaegu kaks sekundit, seega annab kõneleja *okei* kasutamise märgu, et on vooruga lõpetanud ning valmis sõnajärje üle andma. Kui vestluspartner M seda siiski üle ei võta, otsustab K oma vooruga jätkata. Nii näites 27 kui 28 annavad kõnelejad pausi täitva funktsiooni kõrval partikliga märgu ka sellest, et on vestluskaaslase öeldust aru saanud ning informatsiooni vastu võtnud.

(28)

M: kule ma lähen vist `magama.

(1.1)

K: okei. (0.4) okei. (1.9) a=mis=me=sis `teeme.

(SEKK)

Analüüsitud aineistiku põhjal esineb *okei* suhtluspartiklitest reaktsioonipartiklina, mille peamine funktsioon on väljendada kuuldel olekut ning reageerida vestluskaaslase kõnele. Partikkel võib moodustada üksiksõnalise kõnevooru või kuuluda vooru algusesse. Dialoogipartikliga *okei* väljendatakse kuuldel olekut, nõustumist esitatud palvega, kokkuleppe sõlmimist ning küsimusele ammendava vastuse saamist. Vahel kasutab kõneleja partiklit *okei* enda mõttepausi täiteks, andes sellega märgu, et on vestluskaaslast kuulnud ning mõtleb vestluse jätkamisele või vastupidi, soovib vooru üle anda.

Üksikkuju kõrval võib *okei* esineda koos üneemide või teiste partiklitega, kusjuures koosinemine mõjutab ka *okei* funktsiooni: näiteks väljendab *no okei* kõneleja valmisolekut möönduste tegemiseks või soovi vestlus lõpetada, *aa okei* aga uue info vastuvõtmist. Vahel lisab üneem partiklile emotsionaalse värvingu, millest tulenevalt esineb *okei* afektiivse partiklina. Näiteks väljendab *mm okei* info vastuvõtmise kõrval selle puudulikku mõistmist, kõhklust või nõustumatust. Sarnast funktsiooni väljendatakse ka partikli täishäälikute venitamise ning tõusva intonatsiooniga. Lisaks võib tõusev

intonatsioon märkida kerget üllatumist, soovi muuta vestluse tooni naljatavamaks või saada lisainformatsiooni.

3.2.2. *Okei* teksti- ja toimetamispartiklina

Alljärgnevas alapeatükis võetakse vaatluse alla *okei* esinemine teksti- ja toimetamispartiklina. Tekstipartiklite ehk piiri- ja voores vabalt liikuvate partiklite eesmärk on teksti liigendamine ja sellele lisatähenduste andmine. Piiripartiklid (*vä, ja, vata*) seovad omavahel üksteisele järgnevaid lausungeid ja voore. Kõnevoorus vabalt liikuvad partiklid jagunevad värvingu- (*sis*), modaal- (*vist, küllap*), fookus- (*kah, eriti*) ja intensiivsuspartikliteks (*väga*). (Hennoste 2000b: 1777, 1796, 1803–1806) Toimetamispartiklid võimaldavad parandada või muuta enese või vestluspartneri teksti edasilükkamise (*ee, noh*), ümber tegemise (*ühesõnaga*) või lisainformatsiooni küsimise läbi (*ah*). (Hennoste 2000b: 1777, 2000d: 81–82)

Analüüsitud materjali põhjal esineb *okei* piiripartiklina kõnevooru või lausungi algul, kusjuures lausungi algul esinev piiripartikkel võib sattuda ka kõnevooru keskele. Kõnevooru sees kasutab kõneleja partiklit voores liigendamiseks – nii eraldab *okei* tekstipartiklina kaht erinevat mõttekäiku. Näites 29 jutustavad kõnelejad üksteisele loomaanekdoote. Kõneleja L räägib nalja rästikust ja jänesest ning kasutab piiripartiklit *okei* kõnevoorus liigendusüksusena, mis eraldab kõnevoorus kaht eri tegevusest jutustavat osa.

(29)

L: hehe ota sa `seda `oled näind kui `rästik=ja: `jänes on onju=et. (0.8) et onju=et, (0.6) et TA`VAI `RÄSTIK, kontrolli mu vere`sisaldus onju. (1.0) ((mütsatus)) okei `rästik kargab `kõrri `kinni onju=et, oo vere`sisaldus on nor`maalne onju, s=`luges mingid `andmeid onju=et, oo et see `sisaldus on `hea onju, (0.4) ja=sis `lõpuks onju=et `kuidas (.) kuidas ALKA`LOIDIDEGA \$ `jääb onju. \$ hehe ((kolks)) (.) siis (.) `rästik, `rästik=on `siis ta on juba nagu `kõrist `lahti, seisab oma`ette=nagu=ja. (0.7) noh, alka`loide on `ka vist, (.) `kaks `tükki. @ (.) `rästik kahe `jala=bäl nimod-. hehe

(SEKK)

Näites 30 kirjeldab kõneleja A olukorda, milles ta oma lapsega oli. Kõnevooru esimene osa on kirjeldus selle kohta, mida laps jõuluvanalt soovis. Kui kõneleja voores sees uue

mõttelise osani jõuab – hakkab kirjeldama, mida nad pärast kirja sussi sisse panemist edasi tegid –, kasutab ta kahe mõttelise osa eraldamiseks piiripartikleid *noh okei*.

(30)

A: meil juhtus Britliga selline lugu=et=ee mm pani=õhtul kirja sussi sisse=et jõuluvanale: (0.7) tellimus (0.3) anda=mida mida=tal kangesti jõuludeks vaja on. (0.9) nüüd pikkade juustega=ja lühikeste pükstega Barbit (0.8) siis mängu:arvuti? (1.3) ja Furby. (2.6) no:h okei pani ilusasti sinna kirja läksime tudule, (0.9) ja=ommikul (0.9) tulime=sis jälle vaatama päkapikud olid kommi toonud=ja (0.9) ja=sis millegipärast=ta? ah=me akkasime koristama=ja=sis tema: õõ pühib alati tolmu=ja. ja=äkki ta läks sinna kõige ülemise kapi otsa? ja=sis ütleb (0.3) uvitav (.) vanama (0.5) päkapikk=on kirja siia pannud.

(EKSKFK)

Näites 31 esineb tõusva intonatsiooniga tekstipartikkel *okei* signaalvahendina, mis väljendab kommentaari iseenda öeldule. Samas on *okei* signaalvahend ka vestluspartnerile, andes märku, et sõna on kaaslaste jaoks tundmatu. Kõneleja K nendib partiklit kasutades, et ta ei suuda hääldada sõna *rooibos*, mida on mitu korda pakendisildilt lugeda püüdnud, ning *okei* kasutamise järel loobub proovimisest.

(31)

K: [aa näed] `siin on. (0.4) .hhhh `kummel, (0.5) roo:::
(.)
R: [rooibos]
K: [{}-] `roojo, (.) okei? (0.3) `piparmünt, apteegi` till, sidrun`hein? kaneeli`koor?
`lagritsa`puur. (1.1) @ sisaldab `lagritsat mida hüper`toonia `all kannatavad `isikud peaksid
(.) tarbima `mõõdukalt. @
(0.7)

(SEKK)

Kui *okei* kasutamine järgneb sügavale sisse hingamisele, annab kõneleja piiripartikliga *okei* märku sellest, et on oma mõtete koondamisega lõpule jõudnud ning kavatses vestlust jätkata. Näites 32 alustab kõneleja S tegemist vajavate asjade loetlemist. Ta jõuab öelda, et elutuba on tarvis lapiga üle käia, misjärel saab vestluskaaslaselt vastuse ning tekib lühike paus. S jääb hetkeks mõtlema ning enne järgmiste asjade loetlemist hingab

sügavalt sisse. Kuivõrd kõneleja jätkab loetelu lugemisega, viitab sissehingamise järel kasutatud partikkel *okei* soovile ja valmisolekule seda teha.

(32)

S: tegelt nagu `elutuba tuleks `lapiga `ka üle käia `mopiga,

K: noh seda `nigunii.

(0.9)

S: ja `värki. (0.4) .hhh okei. (.) < siis >=ääääää (.) `söök on `olemas, < `jook > ideeliselt peaks `olemas=olem=`KURAT KÜLL MIKS `VALDURIT SIIN EI=`OLE. (0.6) na`hhui ma=taks teada mida `tema tahab juua. (.) `on tal äkki i`deid.

(SEKK)

Sageli kasutavad kõnelejad partiklit *okei* siis, kui hakkavad oma mõttekäiku ümber seletama ning kirjeldama, mida nad mõtlevad või mõelnud on. *Okei* võib olla nii sidesõna *et* ees, nagu näites 33, kui ka kahe sidesõna vahel, nagu näites 34. Mõttekäiku sisse juhatava partiklina kannab *okei* enamasti tähendust *hea küll* (*ja siis mõtlesin et hea küll*).

(33)

A: ja=elistan=ja pikalt=pikalt kutsub, tavaliselt tädi=Laine võtab alati vastu (0.8) ei=võta vastu. mõtsin uvitav=et mis=ta=sis teeb onju. (0.6) mõtsin okei et=no eks=ma iljem proovin uuesti

(EKSKFK)

(34)

A: ja=sis mõtsin=et okei=et ah mis seal sis ikka (0.2) või=ei pöörand nii=suurt tähelepanu enam

(EKSKFK)

Vooru või lausungi algul kasutatakse toimetamispartiklit *okei* teema või selle tooni muutuse algatajana. Näiteks antakse sellega märku, et soovitakse vestluse tooni naljatlevalt tõsisemaks muuta või et sama kõneleja eelnevalt öeldu oli nali, nagu näites 35.

(35)

V: ja=`ku=ma kosun sis=ma sis=ma akkan `ikka rohkem andma. (0.3) sest=mul=se=`vahepeal

P: mis `viissada. (0.2) see kaart maksab rohkem kui `viissada. [he he he]
 T: [oi oi oi oi oi oi oi]
 P: [\$ *okei* uumor uumor \$]
 V: [\$ no `loomulikult sa \$]
 T: [ei `maksa]
 V: [ei ma `saan aru]

(SEKK)

Tooni muutuse algatamise kõrval on toimetamispartiklil *okei* ka kõneleja jutu sisu täpsustav või muutev funktsioon. Näites 36 alustab kõneleja juttu eituse kasutamisega (*ega ma nii täpselt ei...*), misjärel kasutab toimetamispartiklit *okei* ning muudab eituse jaatuseks (*no tean ja*). Näite juures tasub tähele panna, et kõneleja alustab muutust *noo he-*, millest jääb mulje, just kui tahaks ta öelda *no hea küll*, ent otsustab seejärel siiski partikli *okei* kasuks.

(36)

A: no=ega=ma ni=täpselt ei noo he- *okei* no tean=ja kus Riia \$ tänav=ja ringtee on \$
 (EKSKFK)

Näites 37 kasutab kõneleja toimetamispartiklit *okei*, mis täidab möönvat funktsiooni. Sarnaselt näitega 36 alustab ka siin kõneleja lausungit eitusega, öeldes, et Eestis ei ole kõrgeid liivamägesid. Järgnevalt kasutab kõneleja partiklit *okei*, misjärel nendib, et Männikul siiski saaks liivamägedes sõita – seega kasutab kõneleja möönva funktsiooniga partiklit eitava väite jaatavaks muutmisel.

(37)

A: ta=sõitis mäesuuskadega sõitis liivast alla. ütles=et terve suvi=läbi sõidab kusjuures nii. mingid=siuksed (.) vanad suusad=et et talvel on=ta seal (.) selle mäe=peal mis=on=seal Selveri juures.

B: mhm

A: seal=on in- instruktor, ja siis suvel su- suusatab liiva peal.

B: no=ja=aga Eestis ei=ole: (0.3) nii kõrgeid nagu: (0.1) liivamägesid *okei*=jah Männikul või kuskil nimodi saaks=vaata lauaga=lihtsalt

(EKSKFK)

Suhtluspartikli kõrval esineb *okei* ka teksti- ja toimetamispartiklina. Tekstipartiklite jaotuses on *okei* piiripartikkel, mis paikneb kõnevooru või lausungi algul. Kõnevooru sees kasutatakse piiripartiklit *okei* voozu liigendamiseks ning erinevate mõttekäikude eraldamiseks. Samuti esineb *okei* mõttekäiku ümber jutustava lausungi algul sissejuhatava partiklina sidesõna *et* ees või kahe sidesõna vahel. Piiripartiklina väljendab *okei* ka kõneleja soovi ja valmisolekut kõnevooru jätkata, näiteks pärast pausi või sügavat sissehingamist. Lisaks esineb *okei* signaalvahendina, mis väljendab reaktsiooni iseenda öeldule, andes seejuures infot ka vestluskaaslasele.

Toimetamispartiklina esineb *okei* voozu või lausungi algul teema või selle tooni muutuse algatajana, kui kõneleja soovib vestluse naljatlevast tõsisemaks muuta või anda märku, et eelnevalt öeldu oli nali. Lisaks on toimetamispartiklil *okei* eelnevalt öeldut täpsustav või ümber tegev funktsioon.

KOKKUVÕTE

Bakalaureusetöös käsitleti partikli *okei* esinemiskujusid, tähendusi ja funktsioone suulises argisuhtluses. Eesti keeleteaduses on partiklit *okei* mõningastes uurimustes põgusalt mainitud, ent üksikasjalikud ülevaated *okei* esinemisest puuduvad. Eesti suulises kõnes on partiklil eri kasutajarühmades palju kasutajaid ning varieeruvad nii keelendi esinemiskujud, tähendused kui funktsioonid, mistõttu on uurimisainest hulgaliselt.

Töö kuulub suulise kõne uurimise valdkonda. Partikli tähenduste mitmekesisus on ühiskondlike olude ja keelekasutuse muutumise tulemus, mistõttu hõlmab uurimisvaldkond ka makrosotsiolingvistikat. Keelendi esinemist uuriti suulise argisuhtluse salvestiste põhjal. Bakalaureusetöö aineistik pärineb Tartu Ülikooli suulise ja arvutisuhtluse labori suulise eesti keele korpusest ja Tartu Ülikooli eesti keele spontaanse kõne foneetilisest korpusest. Kokku analüüsiti 289 näidet, neist 65 pärines suulise eesti keele ning 224 spontaanse kõne foneetilisest korpusest. Keeleainestiku analüüsimisel kasutati vestlusanalüüsi meetodit, see tähendab, et partikli *okei* esinemist vaadeldi koos seda ümbritsevate lausungite ja kõnevoorudega: keelendi tähenduse ja funktsiooni mõistmiseks vaadeldi partikli esinemist laiemas vestluskontekstis.

Analüüsitud aineistiku põhjal tuvastati suulises kõnes esinemiskujude varieerumine eelkõige häälduse tasandil. Esinemiskuju *okei* häälduses võidakse venitada *o-*, *e-* või *i*-häälikut ning hääldada keelendit langeva, poollangeva või tõusva intonatsiooniga. Häälikute venitamine ja intonatsiooni muutmine annavad partiklile uue tähendusvarjundi: nii väljendatakse venitatult hääldatud partikliga kõhklust ning tõusva intonatsiooniga hääldatud partikliga üllatumist.

Mõeldes *okei* äärmiselt mitmetahulise esinemise peale suulises kõnes, on mõneti üllatuslik partikli esinemiskujude vähene varieerumine korpusenäidete hulgas. Keelemängulisi näiteid, nagu *okitoki*, *ōukidōuki* ja *okeika*, ei esinenud kordagi, lühenenud vorm *ok* esines vaid kahel korral. Kuivõrd mänguliste keelendite kasutamine sõltub suurel määral suhtlussituatsioonist, leiab töö autor, et korpusenäidete puudumise alusel ei saa väita, et *okei* keelemängulisi vorme üldse ei kasutata – pigem on küsimus salvestusolukorra suhtlussituatsiooni sobimatuses. Lisaks olid osad keelenäited salvestatud enam kui kümme aastat tagasi, ent pärast seda on keelendi kasutus muutunud.

Nagu töö ainek näitab, võib *okei* suulises kõnes esineda järgmistes tähendustes:

- adjektiivina tähenduses *normaalne, kontrolli all olev, keskpärane, tehtav* (*päris okei linn, jooksmine on okei*);
- adverbina tähenduses *hästi* (*siis on okei*);
- verbina (*okeitama*);
- lühendi ja hüüdsõnana (*ok*);
- partiklina.

Alati ei ole sõnaliigilise eristuse tegemine võimalik ning ka konteksti arvestades võib jääda ebaselgeks, kas keelend esineb adjektiivi või adverbi tähenduses: esimesel juhul on *okei* tähendus *hea*, teisel juhul *hästi*. Seega võib *kui saad, siis on okei* tähendada nii *kui saad, siis on hea* kui ka *kui saad, siis on hästi*.

Analüüsitud ainekliku põhjal esineb *okei* reaktsioonipartiklina üksiksõnalise kõnevoorus või voo algul. Dialoogipartikliga *okei* reageeritakse vestluspartneri kõnele: väljendatakse kuuldel olekut, nõustumist esitatud palvega, kokkuleppe sõlmimist ning küsimusele ammendava vastuse saamist. Samas võib kõneleja kasutada partiklit *okei* enda mõttepausi täitmiseks, andes sellega kaaslasele märku, et on teda kuulnud ning mõtleb vestluse jätkamisele või vastupidi, soovib voo üle anda.

Üksikkuju kõrval võib *okei* esineda koos üneemide või teiste partiklitega. Koosinemine mõjutab ka *okei* funktsiooni: näiteks väljendab *no okei* kõneleja valmisolekut möönduste

tegemiseks või soovi vestlus lõpetada, *aa okei* aga uue info vastuvõtmist. Vahel lisab üneem partiklile emotsionaalse värvingu, millest tingituna esineb *okei* afektiivse partiklina. Näiteks väljendab *mm okei* info vastuvõtmise kõrval selle puudulikkumõistmist, kõhklust või nõustumatust. Sarnast funktsiooni väljendatakse ka partikli täishäälikute venitamise ning tõusva intonatsiooniga. Lisaks võib tõusev intonatsioon märkida kerget üllatumist, soovi muuta vestluse tooni naljatlevamaks või saada lisainformatsiooni.

Okei esineb ka teksti- ja toimetamispartiklina. Piiripartiklina paikneb *okei* kõnevooru või lausungi algul ning seda kasutatakse voozu liigendamiseks ja erinevate mõttekäikude eraldamiseks. Samuti esineb *okei* mõttekäiku ümber jutustava lausungi algul sissejuhatava partiklina sidesõna *et ees* või kahe sidesõna vahel. Piiripartikliga *okei* väljendatakse ka soovi ja valmisolekut kõnevooru jätkata, näiteks pausi või sügava sissehingamise järel. Samuti esineb *okei* signaalvahendina, väljendades reaktsiooni iseenda öeldule, andes seejuures infot ka vestluskaaslasele.

Toimetamispartiklina esineb *okei* voozu või lausungi algul teema või selle tooni muutuse algatajana, kui kõneleja soovib vestluse naljatlevast tõsisemaks muuta või anda märku, et eelnevalt öeldu oli nali. Lisaks on toimetamispartiklil *okei* eelnevalt öeldut täpsustav või ümber tegev funktsioon.

Bakalaureusetöö vaatles partiklit *okei* suulises argisuhtluses. Analüüsile tuginedes võib väita, et *okei* tähendus ja funktsioon suulises suhtluses ei ole ühesed, vaid äärmiselt mitmekesised. Selgus, et keelend *okei* võib eesti keeles esineda nii adjektiivina, adverbi, verbi, lühendi kui hüüdsõnana, samuti nii suhtlus-, teksti- kui toimetamispartiklina. Parema üldpildi saamiseks tuleks vaatluse alla võtta ka *okei* teisi esinemisvorme: näiteks võiks uurida *okei* kasutust netikeeles või viia läbi täpsed hääldusuuringud *okei* hääldamise kohta.

KIRJANDUS

Coupland, Nikolas, Adam Jaworski 1997. Sociolinguistics. A Reader and Coursebook. Basingstoke: Macmillan.

Cui, Kaily 1999. Sõnaalguline *h* eesti keeles. Bakalaureusetöö. Käsikiri Tartu Ülikooli eesti keele osakonnas.

EESS 1990 = Esimene Eesti Slängi Sõnaraamat 1990; <https://www.eki.ee/dict/slang/>. Vaadatud 03.04.2017.

Eesti keele seletav sõnaraamat 2009. Toim. Margit Langemets, Mai Tiits, Tiia Valdre, Leidi Veskis, Ülle Viks, Piret Voll. Teine, täiendatud ja parandatud trükk. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus.

EKG I 1995 = Erelt, Mati, Reet Kasik, Helle Metslang, Henno Rajandi, Kristiina Ross, Henn Saari, Kaja Tael, Silvi Vare 1995. Eesti keele grammatika I. Morfoloogia. Sõnamoodustus. Toim. Mati Erelt (peatoimetajana), Tiiu Erelt, Henn Saari, Ülle Viks. Tallinn: Eesti Teaduste Akadeemia Eesti Keele Instituut.

EKK 2007 = Erelt, Mati, Tiiu Erelt, Kristiina Ross 2007. Eesti keele käsiraamat. Kolmas, täiendatud trükk. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus.

Erelt, Mati 2013. Eesti keele süntaks: Sissejuhatus. Öeldis. Tartu: Tartu Ülikooli eesti keele osakond.

Eubanks, Ralph T. 1960. The Basic Derivation of „O. K.“ – American Speech 35, 188–192.

Heflin, Woodford A. 1941. „O. K.“, But What Do We Know about It? – American Speech 16, 87–95.

Heflin, Woodford A. 1962. „O. K.“ and Its Incorrect Etymology. – American Speech 37, 243–248.

Hennoste, Tiit 1982. Eestikeelse suulise kõne ülesehitusest. Diplomitöö. Tartu: Tartu Riiklik Ülikool, eesti keele kateeder.

Hennoste, Tiit 1989. Piibel ja suuline kõne. – 2. kirjakeele ajaloo päev. 250 aastat eestikeelset Piiblit. Tartu, 5–8.

Hennoste, Tiit 1994. Prospektiivsed minimaalhesitatsioonid eesti keele suulises tekstis. – Lähivertailuja 7. Turun yliopiston suomalaisen ja yleisen kielititeen laitoksen julkaisuja 44. Toim. Karl Pajusalu ja Valma Yli-Vakkuri. Turku, 33–51.

Hennoste, Tiit 1997a. Eesti keele sotsioperioodid. Üldpilt. – Pühendusteos Huno Rätsepale. Tartu Ülikooli eesti keele õppetooli toimetised 7. Toim. Mati Ereht, Meeli Sedrik, Ellen Uuspõld. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus, 45–66.

Hennoste, Tiit 1997b. Planeerimisüneemid eestikeelsetes suulistes tekstides. – Lähivertailuja 9. Suomalais-virolainen kontrastiiviseminaari 3.–5.5. 1996 Lammi. Castrenianumin toimitteita 53. Toim. Riho Grünthal ja Reet Kasik. Helsinki, 53–67.

Hennoste, Tiit 2000a. Sissejuhatus suulisesse eesti keelde I. Taust ja uurimisobjekt. – Akadeemia 5, 1115–1150.

Hennoste, Tiit 2000b. Sissejuhatus suulisesse eesti keelde IV. Suulise kõne erisõnavara III. Partiklid. – Akadeemia 8, 1773–1806.

Hennoste, Tiit 2000c. Sissejuhatus suulisesse eesti keelde VI. Lausung suulises kõnes I. – Akadeemia 10, 2221–2254.

Hennoste, Tiit 2000d. Sissejuhatus suulisesse eesti keelde. – Oma Keel 1, 48–57.

Hennoste, Tiit 2002. Keelekasutuse uurimine. – Emakeele Seltsi aastaraamat 48. Tallinn, 217–262.

Jõgi, Aino 2014. Inglise päritolu sõnad eesti keeles. Koost. Urmas Sutrop. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus.

- Kaljulaid, Kersti 2017.** Intervjuu ajalehele Sakala; <https://www.president.ee/et/meediakajastus/intervjuud/12864-qpresident-seaduste-ostmine-ei-ole-okeiq-sakala/>. Vaadatud 20.04.2017.
- Kasterpalu, Riina, Olga Gerassimenko 2006.** Vestlusanalüüs. – Teoreetiline keeleteadus Eestis II. Toim. Ilona Tragel ja Haldur Õim. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus, 112–126.
- Keevallik, Leelo 1994.** *-nud* varieerumine tänapäeva eesti kõnekeeles. Magistritöö. Tartu Ülikool.
- Keevallik, Leelo 2005.** Suhtluskeele uurimine partiklistunud verbivormide näitel. – Keel ja Kirjandus 7, 535–548; 8, 630–642.
- Lehtpuu, Kairit 2016.** Teismeliste suulise keelekasutuse leksikaalsed jooned. Magistritöö. Käsikiri Tartu Ülikooli eesti keele osakonnas.
- Mesipuu, Margit 2007.** Sõnaalguline *h*. Magistritöö. Käsikiri Tartu Ülikooli eesti keele osakonnas.
- Metcalf, Allan 2011.** OK: The Improbable Story of America's Greatest Word. New York: Oxford University Press.
- Mets, Mari 2004.** Võru kõnekeel: *nud*-partitsiibi tunnuse varieerumine Vastseliina murrakus. Magistritöö. Käsikiri Tartu Ülikooli eesti keele osakonnas.
- Ollisaar, Martin 2006.** Lühendiraamat. Tallinn: Valgus.
- Read, Allen Walker 1941.** The Evidence on „O. K.“. – Saturday Review of Literature 19. juuli, 3–4.
- Read, Allen Walker 1963a.** The First Stage in the History of „O. K.“. – American Speech 38, 5–27.
- Rebane, Maike-Liis 2014.** Ühe idiolekti analüüs: Ženja Fokini keelekasutus. Magistritöö. Käsikiri Tartu Ülikooli eesti keele osakonnas.

Stenström, Anna-Brita 1990. Lexical Items Peculiar to Spoken Discourse. – The London-Lund Corpus of Spoken English: Description and Research. Toim. J. Svartvik. Lund: Lund University Press, 137–175.

Süüdistus vanemaile (1938). Jutuleht 13. juuli; <http://dea.digar.ee/cgi-bin/dea?a=d&d=jutuleht19380713.2.28>. Vaadatud 07.05.2017.

Tepp, Liisa 2010. Suulise kõne partiklid eesti noorsookirjanduse otsekõnes. Bakalaureusetöö. Käsikiri Tartu Ülikooli eesti keele osakonnas.

Triikkel, Inge 1984. Okei, ma siis lähen! Kuuldemäng; <https://arhiiv.err.ee/vaata/kuuldemang-kuuldemang-okei-ma-siis-lahen>. Vaadatud 04.05.2017.

Vääri jt = Vääri, Eduard, Richard Kleis, Johannes Silvet 2000. Võõrsõnade leksikon. Kuues, uuendatud trükk. Tallinn: Valgus.

ÕS 1999 = Eesti keele sõnaraamat ÕS 1999. Koost. Tiina Leemets, Sirje Mäearu, Maire Raadik, Tiiu Erelt, toim. Tiiu Erelt. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus.

ÕS 2013 = Eesti õigekeelsussõnaraamat ÕS 2013. Koost. Tiiu Erelt, Tiina Leemets, Sirje Mäearu, Maire Raadik, toim. Maire Raadik. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus.

Keelekogud

EKSKFK = Tartu Ülikooli eesti keele spontaanse kõne foneetiline korpus:
<http://www.keel.ut.ee/et/foneetikakorpus>

SEKK = Tartu Ülikooli suulise ja arvutisuhtluse labori suulise eesti keele korpus:
<http://www.cl.ut.ee/suuline1/suulisekorpus/>

Particle *okay* in spontaneous spoken Estonian. Summary.

The aim of this bachelor's thesis was to study the occurrence, meaning and function of particle *okay* in spontaneous spoken Estonian. The data for this study was collected from the Corpus of Spoken Estonian of University of Tartu and the Phonetic Corpus of Estonian Spontaneous Speech and it consists of 289 examples of informal everyday face-to-face conversations.

The bachelor's thesis is divided into three chapters. Chapter one introduces the theoretical basis of the thesis: firstly, a brief overview of oral speech and its research in Estonian linguistics is given. After that, sociolinguistics, conversation analysis and particles as a part of oral speech are introduced. The etymology of *okay* and the occurrence of the linguistic form in Estonian language are presented in chapter two. Results of the analysis of the occurrence, meaning and function of particle *okay* are introduced in chapter three.

The analysis showed that the occurrence forms of *okay* in spontaneous spoken Estonian don't vary much. Mainly it occurs as *okei* and the pronunciation may differ: phonemes *o*, *e* and *i* can be drawled, and the intonation of the word can be both rising and falling.

Particle *okay* can occur as social, textual or editing particle in spontaneous spoken Estonian. Most frequently *okay* occurs as a social particle showing that conversational partner is listening, agreeing to a request or has received an exhaustive answer to a previously asked question. As social particle, *okay* occurs on its own, as a part of a longer turn or together with other particles as *no* and *sis* or *mm* and *aa*. When *okay* occurs with other particles or *mm* and *aa*, its meaning and function also differ. For example, in *mm okay* the particle shows that given information has been received, but *mm* implies that the listener didn't completely understand or doesn't entirely agree. Same function – implying

hesitation or not understanding – can also be expressed by drawling phonemes or rising intonation.

Besides occurring as a social particle, *okay* also takes the form of textual or editing particle. As textual particle, *okay* helps to structure one's turn and divide it into smaller parts. After a pause or an inhalation, *okay* implies that the speaker is willing to proceed with his turn. As editing particle, *okay* initiates a change in the subject or the tone of the conversation. For example, one may use *okay* to imply that something said before must be taken as a joke. Furthermore, the editing particle is used to concretize or re-do something previously said.

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Kaidi Kolsar,

(sünnikuupäev 20.08.1995)

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose „Partikkel *okei* suulises argisuhtluses“, mille juhendaja on Kristiina Praakli,
 - 1.1. reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;
 - 1.2. üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.
2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tartus, 25.05.2017